

ФРОНТИР

**ХРОНІКА ВІЙНИ:
ЛЮТИЙ 2022-ЛЮТИЙ 2023.
ІСТОРІЯ СУЧАСНОСТІ
ВІД ПРОВІДНИХ
ВОЄННИХ КОРЕСПОНДЕНТІВ
УКРАЇНИ**

Харків
«ФОЛІО»
2024

Лютий 2022

Юлія КИРІЄНКО

Кореспондентка,
з 2014-го працює на
війні. Робила репор-
тажі з найгарячіших
точок фронту АТО/
ООС: околиць До-
нецького аеропорту,
Мар'їнки, Світло-

дарської дуги, Авдіївки. Одна з останніх українських
журналісток, котра була в Дебальцевому до його
повної окупації, а також у Бахмуті у 2023-му.

У перші місяці початку повномасштабного втор-
гнення співпрацювала, як пресофіцерка, з 72 омбр
ім. Чорних Запорозжців, що боронила Київ.

З літа 2022 року повернулась на рідний телеканал
1+1 і поїхала на Донеччину, як кореспондентка від
ТСН, де працює і дотепер.

«ЖЕНЮ, ВИРИЙ ОКОП!»

Як лютий 2022 року дав мені урок довжиною в життя

«Я завалив підара гранатою», — на екрані мого смарт-
фона з'являється повідомлення від чоловіка, і одразу ж від-
лягає на душі: Жека на зв'язку, він цілим вийшов із Вугле-
дара, ввечері буде шанс кілька хвилин поговорити.

Останніх півтора року, відколи Росія розгорнула в Україні повномасштабну війну, моя родина пошматована, так само як і мільйони інших українських родин. Чоловік вдруге з 2014-го пішов добровольцем на фронт і тепер служить на передовій. Його посада — «зовнішній пілот», але нехай слово «зовнішній» не обдурить читача: він є оператором розвідувальних дронів і коптерів зі «скидами». Коли за вікном вие сирена, наш син, трирічний Марк, кричить «тривога-тривога», і щосили тягне мене у погріб-підвал. А я, попри часті вагання та біль від власного безсилля, як і майже 10 років тому, продовжую їздити у відрядження на передову.

Йду за чоловіком

На годиннику 5:20. Дата: 24 лютого 2022 року. Прокидаюся від повідомлення подруги та відмовляюся вірити у її слова — які ще вибухи, нічого ж не було. Але стрічка у Фейсбуці говорить про протилежне — холодні ехо розривів чув весь Київ.

— Вставай, Женю! — буджу чоловіка. — Прокидайся, кажу. Почалась війна!

Відкриває очі й без слів встає. У цю секунду ми обоє знаємо, що будемо робити далі. Спускаємося на перший поверх нашого будинку, зупиняємося посеред вітальні й щосили пригортаємо одне одного.

Женя йде за своїм армійським баулом, який стоїть у підвалі під замком із 2016-го, коли чоловік повернувся з АТО. За кілька днів до повномасштабного вторгнення оголосили мобілізацію резервістів, тож Женя вже перебрав там речі й виявив, що немає берців. Ми так і не встигнемо їх купити — Женя піде на фронт у кросівках. У кросівках, разом із кумом Толіком, з яким вони познайомилися на Донеччині, де обоє служили снайперами. Хлопці, пам'ятаю,

хотіли повернутися у рідну 14-ту бригаду, але часу обирати підрозділ уже не було: росіяни майже одразу прорвали північні кордони, колони їхньої техніки їхали Київщиною у якихось 100 кілометрах від нашого дому, а ворожий десант штурмував аеродром у Гостомелі.

Я тим часом попросила маму заїхати до нас додому, а сама сіла за кермо і поїхала в офіс. Не тільки через те, що мала включатися у роботу, бо заплановані звечора ефіри почалися і ми мали тепер з екранів сказати про повномасштабну війну. Ще я хотіла зрозуміти до кінця, чи реальність саме така, якою здається на перший погляд. Але вона виявилась ще страшнішою.

Вже ввечері 24 лютого я їхала з подругою до Ірпеня, щоб допомогти їй перевезти речі до столиці. Сміливо натискаючи педаль газу, кружляла спорожнілими дорогами Києва, аби швидко дістатися до місця призначення. Проріжжаючи лісосмугою, дорогою і до мосту через річку Ірпінь, я пригальмувала.

«Бах! Бах! Бах!» Спочатку подумала, що мені почулося. Опустила скло у водійських дверцятках. Вибухи повторились. Вмить мене подумки відкинуло в далекий 2014 рік — в окуповане нині Дебальцеве на Донеччині. До старої, ще радянської гармати, з якої наші хлопці гатили по ворогу.

— Що там? — запитала Іра, та сама подруга, якій я допомагала.

— Це наша артилерія, — відрізала. А далі втиснула педаль газу у підлогу і помчала дорогами Ірпеня.

Чим ближче до будинку Іри, тим гучнішими були вибухи.

Гостомель вже палав. На тамтешньому аеродромі продовжував спроби висадки російський десант. «Іра, бери все! Всі речі! Все найцінніше! Ти не вернешся сюди ще довго», — кричала, коли ми забігли у квартиру подруги на шостому поверсі.

Досвід роботи в АТО/ООС давав зрозуміти: якщо артилерія під твоїм будинком, значить і лінія зіткнення вже поряд. Іра вийшла з квартири з маленькою валізкою і сумкою з ноутбуком. Мої слова виявились поророчими. Того вечора Іра ще не знала, що знову переступить поріг свого помешкання лише через півтора року.

Я спустилась у підвал висотки, де ховались мешканці будинку, і запропонувала вивезти ще хоч когось. У машину погодився сісти лиш один Ірин сусід. Він поклав у багажник свій туристичний рюкзак. Я спитала, де його висадити.

— Ближче до метро, — відповів той. — Я їду до друзів. Ми разом підемо в ТрО.

Дорогою ми також підхопили мою куму Юлю — теж фронтову журналістку, з якою нас звів і подружив далекий 2014 рік. Ми разом знімали сюжети на Донеччині та Луганщині, а тепер їхали всі до мене додому, щоб уже у Києві, а не у бліндажі на східній передовій, здригатися від вибухів.

Після ночі у підвалі я з дворічним сином на руках пакувала дитячі речі, фотоальбоми та нагороди чоловіка. Собачий корм та мій невеличкий рюкзак, з яким я вже першого березня повернусь у Київ.

Разом із мамою, двома собаками та кумою, ми підкинули Іру в офіс телеканалу і поїхали на захід України. Там нас чекала сім'я побратима мого Жеки, з яким у 2015-му вони боронили Мар'їнку, під Донецьком. Десь на виїзді з міста ми зрозуміли, що основні траси заблоковані неймовірним потоком цивільних авто, які були набиті вщент речами, людьми, тваринами. Всі тікали з Києва. Юля відкрила гугл-карту й проклала маршрут в об'їзд. Знову допоміг досвід роботи на війні, бо там ми прокладали маршрути полями та посадками, аби не натрапити на позицію ворогів. І цього разу нам вдалось об'їхати затори польовими дорогами.

Щоправда, по дорозі нам треба було заїхати в Білу Церкву, містечко на Київщині, у ППД (пункт постійної

дислокації) бригади ім. Чорних Запорозжців. У багажнику я везла бронезилет для чоловіка. Той самий, з яким він повернувся з АТО. Новий, який видала бригада, не застібався.

Біля бази бригади була якась невпинна метушня. Жовті автобуси «Богдан» привозили з центрів комплектації рекрутів. З воріт виходили ті, що приїхали раніше, і вже в одностроях сідали в порожні жовті автобуси.

Дехто бігав по крамничках та докуповував шкарпетки, зубну пасту. Група новоприбулих пила каву біля мафа-кав'ярні. Час від часу хтось вигукував щось на кшталт: «Льоха, ти? не може бути! ми не бачились з 2015-16-17...», і хлопці обіймались. Жодних розгублених очей. Навпаки. На обличчях впевненість і рішучість.

Женя з Толіком нас зустріли біля такої ж кав'ярні-мафа. Поряд з ними був боець з їхніх часів АТО. Тепер вони знову разом, у новому підрозділі. Якихось кілька хвилин разом і Женю покликали забирати форму. Далі його чекала дорога на фронт. Нас — шлях на захід.

В салоні авто всі мовчали. Навіть мій дворічний син сидів тихенько у своєму кріслі, тримаючи в руках улюблену машинку. Здається він відчував мою напругу.

Дорога — краще місце для роздумів. Кожен з нас думав, як бути далі. Чи їхати на Захід, коли більшість виїжджає за кордон? Чи нам з Юлею йти в армію? Або, як під час АТО акумулювати волонтерську допомогу підрозділам і знімати жахи війни для новин на телеканалах. Чи будуть працювати телеканали? Чи вистоїть Київ та вся країна? Чи буде куди повертатися за кілька днів? Від цих думок боліла голова і плуталась реальність. Невже це могло з нами статись? Знову? І аж так масштабно.

Десь під Вінницею я вирішила — йду за чоловіком. У військово.

Чому? Бо я пам'ятаю перші місяці АТО. Коли не було координації та зв'язку на фронті. Коли свої могли постріляти

своїх же, бо не розуміли, хто поряд з ними на позиціях. Бо командири не знали в обличчя підлеглих, які все прибували й прибували з військкоматів. І навпаки, солдати не бачили своїх командирів і не знали хто віддає накази в бою. Коли не було достатньо озброєння, бо кількість солдатів вмить виросла в сотні разів. Не було екіпірування. Навіть бронезилетів та касок не було. Це були жахливі дні. Тому я хотіла бути поряд із чоловіком. Я хотіла його захистити від цього хаосу перших днів війни. Я знала більшість командирів його бригади ще відтоді, коли вони були командирами рот і батальйонів. А тепер мали нові, вищі звання. І я подумала, що зможу йому якось допомогти, скоординувати. Попросила друзів сконтактувати нас із тодішнім комбригом 72-ї бригади. І він чи не одразу ж набрав:

«Мені сказали, що ти хочеш бути з нами? Я на тебе чекаю якомога швидше. Скинь мені фото свого паспорта. Оформись потім».

Вікна вагону

Я поклала слухавку й одразу подзвонив Женя:

«Я отримав екіпіровку і зброю. Вночі ми їдемо на позиції. Нас визначили у взвод розвідки, третього батальйону. Куди саме їдемо, ще не знаю. Якщо не буде зв'язку, ось номер командира. Кохаю».

Ввечері першого березня я сіла в порожню плацкарту потягу, який їхав у місто, звідки всі намагались втекти. Я була сама. Одна, на весь темний вагон. Здавалось, кудись зникли навіть провідники. По дорозі піділи кілька чоловіків у військовій формі та компанія молоді з армійськими баулами. Коли стрілки годинника перевалили далеко за північ, ми спробували вкlastись спати.

Але спати ніяк не виходило. Чоловіки телефонували побратимам та домовлялись хто кого і де зустрине, перед

тим, як поїхати у розташування своїх підрозділів. Компанія молоді гомоніла та крутила в руках квадрокоптер. Серед них була одна дівчина.

— Ти певно будеш медиком? — спитала її я.

— Ще не знаю. Їду, бо хочу бути поряд з друзями й коханим»

— Скільки тобі років?

— 17.

— Батьки знають, де ти?

— Ні. Подзвоню їм, коли приїду. Ми їдемо в Київ. У ТрО.

Згодом кожен із них вийшов на станції, найближчої до їхніх підрозділів. Вони всі були у військовій формі. Лиш я у спортивках. Але всі ми їхали на війну. Як склалися долі моїх попутників, я не знаю і досі.

Потяг мав прибути о восьмій ранку. Але за дві години до того став посеред поля.

— Чому стоїмо? — спитала я у жінки-провідниці на ім'я Зіна.

— Далі їхати не можемо. Обстріли. Пошкоджено колії. Нічого, доїдемо до Києва. Зараз начальник потяга змінить маршрут. Рейок достатньо, — заспокоювала та у відповідь. А мене аж трясло від думки, що я можу не повернутись в рідне місто. Готова була хоч пішки йти.

Ми їхали на п'ять годин довше від запланованого. Тільки тоді, як знайомі краєвиди мого міста замайоріли перед очима, я врешті заспокоїлась.

Київський вокзал зустрів натовпом переляканих жінок, з дітьми на руках і у візочках. Ті візочки потім так і залишилися на пероні, коли вагон прийняв стільки людей, скільки могли втиснутись. Чоловіки торкались пальцями вікон вагона, за якими плакали діти на руках у матерів.

Татусі намагалися посміхатися та заспокоювати своїх малих. Але в голові у кожного дорослого було єдине

запитання, яке всі боялись промовити вголос: коли побачаться вони знову? Та чи побачаться взагалі?

Переповнений потяг рушив з вокзалу. А натовп чоловіків виніс мене на центральний вихід. Потік машин назустріч здавався безкінечним. Назад, у центр, не їхав майже ніхто. Лише дві військові машини грузинського батальйону чекали на когось зі своїх. Я попросила підвезти мене до Подолу. У мене було лише кілька годин, аби зібрати вдома речі до того, як я опинюсь у штабі бригади, яка боронить Київ.

Престур

На Подолі, на моє величезне здивування, я побачила трамвай. Під вереск гучномовців, які сповіщали про повітряну тривогу, я сіла в електротранспорт, чий водій, здавалось, геть не зважає на війну. Я поїхала додому.

У хаті все було шкереберть. Перед очима й досі стояли спогади, як поспіхом ми пакували речі та іграшки сина і як запакували все в багажник. Я поповнила свій рюкзак, з яким вернулась у Київ, теплими речами, павербанками, зарядними. І почала збиратись у штаб. У мене не було навіть спального мішка, не встигла його купити. Тому я взяла ковдру і подушку. І постіль. Свіжу із шафи, із запахом рідного дому. І перед тим, як вийти з будинку, я зняла на відео все начиння нашої оселі. На обрії гриміло гучно. Бої точилися вже на порозі столиці. Я не знала, куди далі посується лінія фронту, чи вистойть наш дім, в який ми в'їхали сім'єю лиш два роки тому. Але у разі чого, я хотіла показати нашому сину Марку, який дім ми з татком збудували для нього. Я знесла у підвал сумку з документами. Закрила двері та попросила будинок, аби він сам себе беріг.

Сіла в машину, яку мені позичили друзі, і поїхала назустріч із Сергієм Тахмазовим, моїм колегою, який вже

декілька днів виконував обов'язки пресофіцера 72 бригади імені Чорних Запорозжців.

Що таке «гермаштора» у метро я дізналась, коли її відсунули аби я зайшла у штаб бригади. Посеред станції офіцери схилились над величезним столом, на якому лежали карти. Поряд, на стінах, висіли монітори з картами й відповідними позначками на них. Начальник артилерії сидів, не підіймаючи голови, із планшетом у руках і безперервно відповідав на дзвінки та читав повідомлення у трьох телефонах, що лежали поряд. І за цим всім дійством «спостерігав» футболіст із реклами букмекерської контори, яка розтягнулась на усю стіну. Він ніби промовляв із фотографії: пацани, переграйте їх. Ви мусите. Ставки зависокі — ціна життя людей і існування цілої країни.

Сергій ніс мою подушку і бронезилет.

«Твій вагон номер 4. Єдиний, який не заповнений. Спатимеш там».

Щоправда, що таке нормальний сон я відчую, певно, за рік. Бо поки на околицях столиці лилася кров наших солдат і мирних людей, все, що нині вимагала від мене робота пресслужби бригади — показати світу, що плани кремля взяти Київ за три дні вже провалились.

У першу ж ніч у штабі я прокинулась від брязкання затворів автоматів. Солдати у моєму вагоні вдягали бронезилети. Над головою щось гриміло. Так сильно, що тряслося все на станції метро. Це іде колона танків. Наших? Ні?

Солдати нервували, бо за кілька днів до того над їхніми головами, біля входу в метро, спалахнув бій. Тоді у ЗМІ повідомляли: у Київ проникають російські ДРГ. Те, що сталося на станції метро Берестейська 26 лютого, теж спочатку подали, як знищення російських диверсантів. Насправді це був типовий «френдлі фаер». Тобто коли своїх стріляють по своїх. Це найбільша проблема перших днів війни у кожній армії світу. І це те, чого зараз я боялась

Штаб 72 бригади в Київському метро. Фото Ю. Кирієнко

найбільше для свого чоловіка. Бо і на його напрямку київського фронту на блокпості свої розстріляли швидку допомогу, з медиками 72 бригади.

Я вийшла з вагона в штаб. Там так і продовжували сидіти за столом начальник артилерії, головний зв'язківець та оперативний черговий. Значить танки наші, подумала я. Бо офіцери продовжують спокійно працювати. Так я сказала хлопцям-солдатам, які вже стояли у бойовій готовності біля вагона. І пішла спати.

* * *

Досі, коли ми їдемо містом, на деяких дорогах гума на наших авто починає ніби гудіти. Це від того, що під тиском гусениць деформувався асфальт, і дотепер у Києві по цьому звуку гуми можна зрозуміти, що цими дорогами на початку великої війни йшли колони техніки.

Ввечері сьомого березня ми з Сергієм Тахмазовим таки спробували організувати фільмування в нашому підрозділі для українських телеканалів. На екранах вже йшов марафон новин. Його наповнювали здебільшого включеннями речників офісу президента та військових експертів. Їхні заспокійливі балади про те, що все закінчиться за два-три тижні, ілюструвало відео з камер спостережень та телефонів, на якому горіла російська техніка. Але нам треба було показати якісну картинку, що ЗСУ не здається і палить росіян, аби світ це зрозумів і дав Україні більше зброї. І нам це почало вдаватись.

«Ось тут у нас засідка. Наше завдання — зустріти колону техніки. Вкусити її та відійти. Я стрілятиму от звідси», — показує мені точку серед дерев мій чоловік. Їхній взвод розвідки розмістився на броварській трасі, неподалік села Скибин. Згодом про це село писатимуть всі світові ЗМІ: битва на лівобережних підступах до столиці була однією з успішних операцій ЗСУ по обороні Києва. А поки у Броварах та на околицях тривала евакуація. Місто готували до оборони. Як це відбулося, цього дня показали всі українські телеканали. Ми з Тахмазовим привезли перші знімальні групи, яким вдалося попрацювати з військовими, і я нарешті побачила свого чоловіка.

«Тобі не здається, що стріляти серед дерев, без укриття, дуже ризиковано. Може, ти вириєш окоп? А якщо на техніці сидітиме десант? Вони і стрілкотною до тебе дотягнуться. Женю...», — вмовляла я чоловіка.

«У нас немає лопат. Спитаю у місцевих».

І через три дні після того, опівдні, він мені скинув фотозвіт: селфі на фоні невеликого окопу. А за спиною Жені своє укриття тільки починав рити побратим Паша. Але не встиг: російські танки вже наближались до Скибина.

Окоп, який вирив Женья

9 березня 2022. Повідомлення від чоловіка:

«Колона російської техніки, ймовірно 40 одиниць, на трасі в бік Броварів. Зараз будемо зустрічати».

І Жека зник зі зв'язку.

Повідомлення мене застало вдома, куди я приїхала випрати речі. Через 8 хвилин я неслася порожніми вулицями Києва у штаб. Там панувала якась дивовижна тиша.

— Пане командире, там 40 танків на Бровари їде.

— Де?

— На Скибині. Ось чоловік написав.

— Дзвони Дармограю.

— Я? Нащо? Він, напевне, зайнятий. Це ж комбат.

— Набирай!

Чергове повідомлення від чоловіка:

«Ми в'їбали голову колони. Я — дві коробочки. Толік теж дві. Треба арту. Дуже складно. Їх багато. Ми відійшли. Командир намагається забрати пораненого».

ЗМІСТ

Лютий 2022	3
<i>Юлія КИРІЄНКО</i>	
Березень 2022	18
<i>Олександр ЗАГОРОДНИЙ</i>	
Квітень 2022 року	32
<i>Сергій ЛЕФТЕР</i>	
Травень 2022	56
<i>Наталя НАГОРНА</i>	
Червень 2022	90
<i>Євген ТИТОВ</i>	
Липень 2022	102
<i>Ірина БАГЛАЙ</i>	
Серпень 2022	117
<i>Ян ДОБРОНОСОВ</i>	
<i>Тетяна ПОПОВА</i>	
Вересень 2022	145
<i>Тетяна ПОПОВА</i>	
Жовтень 2022	162
<i>Андрій ДУБЧАК</i>	
Листопад 2022 (<i>переклад Ю. Григоренко</i>)	179
<i>Зарина ЗАБРИСКИ</i>	
Грудень 2022	198
<i>Олег КОРНІЄНКО</i>	
Січень 2023	226
<i>Андрій ЦАПЛІЄНКО</i>	
Лютий 2023	236
<i>Ольга КОНОВАЛОВА</i>	